

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮองแฮ่

Community Based Tourism Management Baan Hong Hae.

♦ ปทุมพร แก้วคำ

อาจารย์สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Patumporn Keawkhum

Lecturer, School of Tourism, Chiang Rai Rajabhat University, E-mail: aoy189@gmail.com

♦ นำขวัญ วงศ์ประทุม

อาจารย์สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Numkwan Wongpratum

Lecturer, School of Tourism, Chiang Rai Rajabhat University

E-mail: namkwan.won@crru.ac.th

♦ อุทุมพร การเก็บ

อาจารย์สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Uthumphorn Kankeb

Lecturer, School of Tourism, Chiang Rai Rajabhat University

E-mail: uthumphorn.kan@crru.ac.th

♦ ศิริินพรรณ ชุ่มอินทจักร

อาจารย์สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Sirinphan Chuminthachak

Lecturer, School of Tourism, Chiang Rai Rajabhat University, E-mail: siriphan.chu@crru.ac.th

♦ มุกตา นัยวัฒน์

อาจารย์สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Mukta Naiyawat

Lecturer, School of Tourism, Chiang Rai Rajabhat University, E-mail: muktakol@gmail.com

♦ บวรพจน์ หิรัญยศมีกุล

อาจารย์สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Bhawornpoj Hiranyarasmeekul

Lecturer, School of Tourism, Chiang Rai Rajabhat University,

E-mail: bhawornpoj_412@hotmail.com

Abstract

This study it aimed (1) to study the state and evaluate the potential of Community Based Tourism Management of Maesai Municipality sub-District (2) to Develop the system of Community Based Tourism Management of Maesai Municipality Sub-District in the special Economic Zone of Maesai District. This study conducted both participatory action research and survey research methods. The population was 344 people of Baan Hong Hae community members, using chain or snow ball sampling method, as well as the brainstorming from group interviewing and the meeting of Baan Hong Hae community in order to develop the Community Based Tourism Management of Baan Hong Hae.

The study result of Baan Hong Hae showed that the community had high potential. Originally, the community had unity and strength in developing the community together to be the Village Model of Sufficiency Economy. This village has been also joined in growing organic vegetables for Prince Chakraband Pensiri Centre for Plant Development and the Royal Project. In addition, there were many projects of the community that achieved the awards from their unity and strength which would lead to sustainable villages such as Eggs Bank, Vegetables on the fence, Rice Berry Growing, Herbal Compress Ball, Waste Segregation, Reed Mat Learning Center, Rice Bank, Black-boned chicken farming group, and so on. When evaluating the potential of the Community Based Tourism Management based on theories and concepts, it can be concluded as follows:

1) In terms of attraction, it found out that Baan Hong Hae has unique integrated agriculture, which suitable for agricultural tourism with the outstanding projects such as Black-boned chicken, local chicken, layer breeder chicken, herb gathering, Local Wisdom Learning Center, Pesticide residue free vegetables, fish and bird farms, Reed Mat Learning Center, and Reed field.

2) In terms of accessibility, the road to access the village has the minibus running every 30 minutes, from 05.30 am to 05.30 pm, and also the motorbike service with the cost from 20 to 150 Thai Baht.

3) In terms of amenity, it found out that there is no restaurant, pub, bank, post office, hospital, or clinic in the village, anyway, these places can be found in the distance about 4 kilometers, which takes 4-5 minutes on traveling.

4) In terms of accommodation, it found out that there is no accommodation, hotel, resort, guesthouse or homestay in the village. However, there is the accommodation service in the area of Mae Fah Luang, which is 5-10 kilometers away from the village.

5) In terms of activity, it found out that the activities in the community are Reed plantation, Reed harvesting, Reed mat weaving, rice plantation, rice harvesting, bamboo weaving, fertilizer making, bicycling, fishing, massaging, hot press massaging, herbal steaming, rice berry parachute, and also other activities in the nearby area of 15-20 kilometers which are bird watching, fishing, Tree Top walk at Doi Tung and so on.

6) In terms of Ancillary, it found out that the community lacks of marketing planning and information providing. Anyway, the community has high potential in other aspects, such as policy planning, facilitation and life safety.

The result of the development of Community Based Tourism Management of Baan Hong Hae showed that in order to develop the village into the tourism village, it has been developed by set up the tourism committee of the village. Then they set up the deployment process by analyzing the potential of the community and studied the village models such as Baan Sun Tang Luang, Baan Tha Khan Thong, and Doi Sa-ngo, Chiang Saen District to see the differences of concepts, the community exchanged the experiences and discussed to have knowledge and understanding in the community based tourism. The community applied the knowledge and concept of tourism development according to the style of Baan Hong Hae community by choosing the potential of the community to define the points for the study trip or sight-seeing such as Integrated Agriculture, herbal gathering, compounding herbal medicine, Black-boned chicken breeding, making bloom, making compress ball, fish farming, local chicken breeding, local basketry group, local wisdom learning center, rice mill, reed mat group and making fertilizer demonstration. After that, the trial was scheduled to do half-day tour for 2 tour programs. The people in the community were trained to be the local guide. However, the development potential of the homestay will further develop the project gradually supported by their own community's capabilities and readiness.

Keywords: Community Based Tourism, Mae Sai

บทคัดย่อ

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแฮ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และการประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในเทศบาลตำบลแม่สาย เพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษอำเภอแม่สาย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรคือ ชุมชนในบ้านฮ่องแฮ่ จำนวน 344 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ หรือหิมะ (Chain or Snow Ball Sampling) และการระดมสมองจากการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม และการประชุมประชาคมหมู่บ้านฮ่องแฮ่ ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแฮ่ โดยมีผลการวิจัย ดังนี้

การศึกษาภาพรวมของบ้านฮ่องแฮ่ พบว่า ชุมชนมีศักยภาพในระดับสูง ด้วยทุนทางสังคมเดิม ที่ชุมชนมีความสามัคคีและมีความเข้มแข็งในการร่วมกันพัฒนาชุมชนจนเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง และยังเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อนำส่งให้แก่ศูนย์จักรพันธ์เพ็ญศิริและโครงการหลวง นอกจากนี้แล้วยังมีหลายโครงการของหมู่บ้าน ที่ได้รับรางวัลจากความสำเร็จ ความเข้มแข็งของชุมชนเอง ซึ่งจะนำหมู่บ้านไปสู่ความยั่งยืน อาทิ ธนาคารไข่ หน้าบ้านหน้ามองรั้วกินได้ กิจกรรมปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ กลุ่มลูกประคบสมุนไพร การคัดแยกขยะ ศูนย์เรียนรู้เสื่อกก ธนาคารข้าว กลุ่มเลี้ยงไก่กระดุกดำ เป็นต้น เมื่อประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชน จากแนวคิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยว สรุปได้ดังนี้

1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) พบว่า บ้านฮ่องแฮ่มีเอกลักษณ์ของเกษตรผสมผสาน เหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีจุดที่เหมาะสม ได้แก่ ไก่กระดุกดำ ไก่พื้นเมือง ไก่ไข่ การฮิบยาสมุนไพร ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผักปลอดสารพิษ เลี้ยงปลา นก กลุ่มผลิตเสื่อกก และนาต้นกก

2) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) พบว่า เส้นทางเข้าหมู่บ้าน จะมีรถสองแถววิ่งทุก 30 นาที โดยเที่ยวแรกตั้งแต่ 05.30 น. เที่ยวสุดท้ายเวลา 17.30 น. และมีบริการวินมอเตอร์ไซด์โดยมีค่าบริการอยู่ที่ 20 - 150 บาท

3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) พบว่า ไม่มีร้านอาหาร สถานบันเทิง ธนาคาร ไปรษณีย์ โรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลในหมู่บ้าน แต่มีอยู่ใกล้เคียงระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 - 5 นาที

4) ที่พักแรม (Accommodation) พบว่า ไม่มีที่พัก โรงแรม รีสอร์ท และเกสต์เฮาส์ รวมไปถึงโฮมสเตย์ ในหมู่บ้าน แต่จะมีบริการที่พักแรมห่างออกไปจากหมู่บ้าน ในระยะทาง 5 - 10 กม.ในเขตพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง

5) กิจกรรม (Activity) พบว่า กิจกรรมที่สามารถจัดขึ้นได้ในชุมชน ได้แก่ การปลูก ทอ ตัด เสื่อกก การดำนา เกี่ยวข้าว สานไม้ไผ่ ทำปุ๋ย ปั่นจักรยาน ตกปลา นวด ประคบ อบยาสมุนไพร กิจกรรมการโยนข้าวไรซ์เบอร์รี่ และยังมีกิจกรรมในพื้นที่ใกล้เคียง ไม่เกิน 15 - 20 กม. ได้แก่ ดูนก ตกปลา Tree Top walk ดอยตุง

6) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary) พบว่า ชุมชนขาดการวางแผนทางด้านการตลาด และจัดทำข้อมูลข่าวสาร แต่ในด้านอื่น ๆ อาทิ การวางแผนนโยบาย การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในชีวิต ชุมชนมีความพร้อมสูง

ผลจากการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแซ่ พบว่า มีการพัฒนาเป็นขั้นตอน โดยชุมชนได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยว หลังจากนั้นได้กำหนดขั้นตอนของการพัฒนา โดยวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน และศึกษาดูงานหมู่บ้านต้นแบบ ได้แก่ บ้านสันทางหลวง บ้านท่าขันทอง และดอยสะเกี้อำเภอเชียงแสน เพื่อให้เห็นความแตกต่าง แนวความคิดจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสนทนา การเสวนาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้นำความรู้และแนวคิดมาพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตามแนวทางของบ้านฮ่องแซ่ซึ่งชุมชนได้คัดเลือก เลือกใช้ศักยภาพของชุมชนกำหนดจุดการศึกษาดูงาน หรือจุดท่องเที่ยว ได้แก่ เกษตรผสมผสาน ฮิยาสมุนไพร ประยาสมุนไพร การเลี้ยงกระดุกดำ ไม้กวาด การทำลูกประคบ การเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มจักสาน ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนตำรวจหมู่บ้าน กลุ่มเสือกก และ จุดสาธิตการทำปุ๋ยหมัก เมื่อกำหนดแล้วได้ทดลองทำรายการนำเที่ยวครึ่งวัน 2 รายการและพัฒนาศักยภาพบุคลากรชุมชน โดยการอบรมพัฒนาการเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการพัฒนาศักยภาพทางด้านโฮมสเตย์จะมีการพัฒนาในโครงการต่อไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยที่ชุมชนสามารถรองรับและพัฒนาได้ตามศักยภาพและความพร้อมของตนเอง

คำสำคัญ : การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แม่สาย

บทนำ

อำเภอแม่สายเป็นจุดการค้าศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวชายแดนที่มีผู้นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยมีมูลค่าการค้ารวมระหว่าง ตุลาคม 2557 - มิถุนายน 2558 มีจำนวนถึง 20,295,549 บาท (Customs House, 2015) ทั้งนี้เนื่องจากการเดินทางเข้าถึงพื้นที่สะดวก รวมไปถึงมีระบบขนส่งสาธารณะที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในกลุ่มภาคเหนือและประเทศเพื่อนบ้านได้ โดยต้องมีการพัฒนาสถานที่พักแรม บุคลากร เพื่อรองรับบทบาททางเศรษฐกิจในอนาคตที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ประตูการค้ากับประเทศเมียนมาร์เท่านั้น ยังสามารถขยายไปถึงมณฑลยูนนานของจีน ดังนั้นจึงมีบทบาทเป็นเมืองหน้าด่านที่เหมาะสมต่อการลงทุนการค้าและการท่องเที่ยวผ่านแดนที่ผสมผสานไปกับภาคเอกชนและการร่วมลงทุน ส่วนการจัดการท่องเที่ยวในอำเภอแม่สาย สอดคล้องกับ สืบพงษ์ พงศ์สวัสดิ์ (2003) ที่ได้กล่าวว่าประเภทของการค้าหลักของอำเภอแม่สาย พบว่า มี 2 ประเภท คือ ศูนย์กลางการค้าของคนในท้องถิ่น และ ศูนย์กลางการค้าของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นโดยมีการกระจายตัวจากศูนย์กลางการค้าของคนในท้องถิ่นเข้าไปในย่านการค้าของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวมีการเลือกซื้อสินค้าอยู่ในระดับสูง และ พจนารถ กริ่งไกร (2002) ให้ความเห็นว่าการอำเภอแม่สาย ผู้นำชุมชนจะมีบทบาทในการร่วมคิดวางแผนทางร่วมดำเนินการ ร่วมประสาน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวและผู้หญิง

จะมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมากกว่า ทำให้มองเห็นว่าระบบการจัดการท่องเที่ยวในอำเภอแม่สาย ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมวางแผนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยศักยภาพของอำเภอแม่สาย ที่อยู่ในพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านถึง 2 ประเทศ คือ สปป.ลาว และ เมียนมาร์ และยังสามารถเดินทางผ่านไปถึงประเทศที่ 3 ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยสามารถเดินทางจากเชียงรายขึ้นไปตามลำน้ำโขง จากอำเภอเชียงแสน ถึงเมืองจิ่งหง หรือสิบสองปันนา ทั้งนี้ “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” เป็นพื้นที่แห่งหนึ่งแห่งใดที่ได้รับการกำหนดและพัฒนาขึ้นมาภายใต้กฎหมายและการบริหารกิจการในลักษณะเฉพาะ โดยจะมีการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพของอสังหาริมทรัพย์ เพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะรองรับการลงทุนจากต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุนของประเทศโดยใช้ประโยชน์จากความเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่งของภูมิภาคอาเซียนตามข้อตกลงการค้าเสรีภายใต้กรอบอาเซียนและข้อตกลงภายใต้กรอบเศรษฐกิจอื่น รวมทั้งจากการค้าบริเวณพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อน โดยจังหวัดเชียงรายได้ปรับปรุงในเส้นทาง ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ อยู่ติดกับถนนเชื่อมกับสะพานมิตรภาพแห่งที่ 4 เชียงของ - ห้วยทราย ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน บริเวณท่าเรือเชียงแสนแห่งที่ 2 ติดแม่น้ำโขง และถนนสาย 1129 และ อำเภอแม่สาย มีข้อจำกัดด้านตะวันตกของเมืองแม่สาย เป็นภูเขา จึงเหลือพื้นที่ให้พัฒนาบริเวณด้านตะวันออกของเมือง (Prachachat Business Newspaper, 2014) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ด้วยการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นประตูการค้าในฐานะการผลิต และระบายสินค้าของนักลงทุนทั้งในและต่างประเทศ โดยอาศัยวัตถุดิบและแรงงานจากพื้นที่โดยรอบทั้งภายในและประเทศเพื่อนบ้าน ผ่อนคลายกฎระเบียบที่กีดขวางทางการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ และปรับปรุงกฎหมายนโยบายสนับสนุนการลงทุนในประเทศ ทั้งด้านสิทธิประโยชน์ จัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) การผ่อนปรนใช้แรงงานต่างด้าว และการทำธุรกรรมเงินตราต่างประเทศ ส่งเสริมชุมชนในฐานะรากให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Sittichai, Siriwasa, 2008)

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าอำเภอแม่สายจะได้รับการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่ก็ยังพบผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ ระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่เริ่มเปลี่ยนแปลง กลืนขาดหายไปกับความทันสมัย ทั้งสถานการณ์ทางการท่องเที่ยว รวมไปถึงรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ที่ได้เข้ามาถึงชุมชน ซึ่งยังขาดการส่งเสริมและพัฒนา รวมไปถึงความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นการศึกษาวิจัยจึงเกิดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคลากรชุมชน เพิ่มขีดความสามารถการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น และการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและเกิดความยั่งยืน พื้นฟูวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างมีส่วนร่วม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในเทศบาลตำบลแม่สาย
2. พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านฮ่องแอ

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยควบคู่ไปกับการพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นหลักในการพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism : CBT) จึงมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

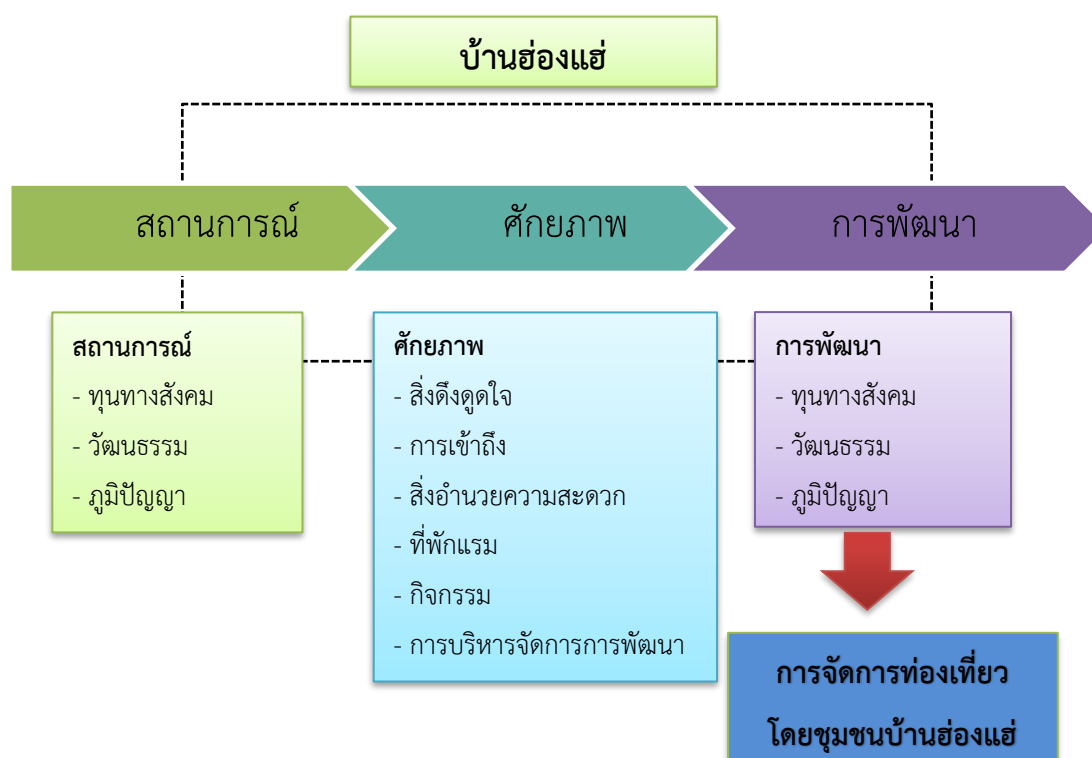
ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ได้แก่ ผู้แทนชุมชน และคนในชุมชนบ้านฮ่องแอ หน่วยงานภาครัฐจากองค์การบริหารส่วนตำบลฮ่องแอ จำนวน 344 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุมเนื้อหาตามแนวทางการศึกษาดังนี้

- 1) สถานการณ์ทางด้านการท่องเที่ยว ทูทางสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านฮ่องแอ
- 2) ศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว โดยประเมินจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ที่พักแรม (Accommodation) กิจกรรม (Activity) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service)
- 3) การพัฒนาให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแอ โดยมีกระบวนการ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจ การสร้างการมีส่วนร่วมการศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน การวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน การพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน การวางรูปแบบการบริหารจัดการ การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และการประเมินผล

กรอบแนวคิด

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ดังนั้น การเตรียมความพร้อมของชุมชน คือ การศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาขีดความสามารถของคนทำงาน กลุ่มท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยวให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ โดยไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน และเกิดจากความต้องการของชุมชน โดยใช้สถาบันการศึกษาเป็นพี่เลี้ยงในการส่งเสริมและพัฒนา โดยมีกลุ่มแกนนำของชุมชนที่จะทำงานอย่างมีส่วนร่วมเป็นทีมในการทำงาน โดยใช้องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ศักยภาพของคน ศักยภาพของพื้นที่ การจัดการ การมีส่วนร่วม ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแอ

นิยามศัพท์

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮองเฮ่ หมายถึง การให้ชุมชนบ้านฮองเฮ่ มีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานการจัดการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน โดยมีสถาบันการศึกษา นักวิชาการ เป็นตัวกลางและพี่เลี้ยงในการสร้างความเข้าใจ มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูล พัฒนาศักยภาพ วางรูปแบบการบริหารจัดการชุมชน ประสานงาน ทดลองกิจกรรม ประเมินผล และพัฒนาองค์การด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านฮองเฮ่

ศักยภาพ หมายถึง การประเมินชุมชนจากแนวคิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ที่พักแรม (Accommodation) กิจกรรม (Activity) และ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary)

การทบทวนวรรณกรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2005) ธนภุต สังข์เฉย (2007) และ ได้กล่าวถึงพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบ การท่องเที่ยว สรุปได้ว่า การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครอบคลุมถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) **สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)** หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น มีความสามารถในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ 2) **ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility)** หมายถึง ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เส้นทางขนส่ง ในการเข้า - ออก ยังแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากทรัพยากรทางการท่องเที่ยว 3) **สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)** หมายถึง ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว ที่

นักท่องเที่ยวควรจะได้รับ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้มีโครงสร้างพื้นฐานขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ อาทิ ร้านอาหาร สถานบันเทิง ธนาคาร ไปรษณีย์ โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล เป็นต้น **4) ที่พักแรม (Accommodation)** หมายถึง ที่พักแรม บางครั้งอาจมีการนอนพักค้างคือในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นควรจะมีการจัดบริการที่พักแรม ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว หรือ ภายในแหล่งท่องเที่ยว **5) กิจกรรม (Activity)** หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมระหว่างเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยว **6) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Services)** ปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ ที่แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการบริหารจัดการองค์รวมตั้งแต่การตลาด ข้อมูลข่าวสาร การวางแผนนโยบายต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การจัดการท่องเที่ยว และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยว โดยการศึกษาวิจัย ได้ใช้แนวความคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน” (Thongma, Veerapol, 2004) ทั้งนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ เครื่องมือในการพัฒนาชุมชนที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเป็นดาบสองคมเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยง หากไม่มีการเตรียมความพร้อมที่ดี (Preparation) หรือขาดการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participation) รวมทั้งการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการ (Process) แล้วการเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถูกท่องเที่ยวเป็นผู้ดำเนินการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ก็จะไม่ต่างอะไรจากการท่องเที่ยวที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับ **สินธุ์ สโรบล (2548)** ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะของการท่องเที่ยวชุมชนในประเด็นสำคัญคือ ชุมชนเป็นผู้จัดการ ตั้งอยู่บนฐานความคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้าน ธรรมชาติ ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชน มาเป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน พร้อมกันนี้ยังต้องมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยว และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การประเมินแผนโครงการและการรับผลประโยชน์โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับธรรมชาติเป็นสำคัญ

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (Elements of CBT) และการบูรณาการ

พจนานา สวนศรี (2546) ได้กล่าวถึง 4 องค์ประกอบได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้ ถึงแม้การท่องเที่ยวจะเป็นกิจกรรมที่สร้างคุณค่า ความสำคัญต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศและชุมชนท้องถิ่น การศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยว ควรพิจารณาถึง

องค์ประกอบและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในระบบของการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชนและองค์กรที่ให้การสนับสนุน อันประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ องค์ประกอบของบุคคลเหล่านี้จะได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้วิธีการบูรณาการ ภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคม และวัฒนธรรมอันเป็นการผสมผสานการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมสำหรับมิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด มิติด้านเศรษฐกิจมุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและยุติธรรม และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นพ้องต้องกันที่จะนำฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถานที่ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือ ระดมความคิดเห็น สร้างฉันทานุมัติกันว่าการพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างแท้จริงและชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด

การมีส่วนร่วมของชุมชน ควรจะประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ การหารือ การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติ การประเมินผล ผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยในส่วนของ การปฏิบัตินั้นจะรวมถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทุกขั้นตอนตั้งแต่การจัดโครงสร้างองค์กร การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การจัดสรรงบประมาณ การประสานงาน การดำเนินการ การควบคุม การประเมินผล ตลอดจนถึงการร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนในทิศทางที่ถูกต้องนั้นควรให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีความสามารถในการดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก โดยเริ่มที่การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของท้องถิ่นชุมชน การเตรียมการจัดการวางแผน การควบคุม ดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว และการได้รับประโยชน์จากการให้บริการ ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม หากชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะช่วยให้เกิดการพัฒนาค้นได้อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น ในการจัดการการท่องเที่ยวนั้น หากชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมแล้วอาจทำให้ไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นอาจทำให้ชุมชนได้รับความเสียหายจาก

การท่องเที่ยวอีกด้วย การที่หลายฝ่ายพยายามที่จะให้ชุมชนได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยวได้อีกด้วยการที่หลายฝ่ายพยายามที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเนื่องจากคนในท้องถิ่นย่อมทราบภาวะการณ์ต่าง ๆ ลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาที่สำคัญคือ มีความรักและความผูกพันกับสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่เป็นทุนเดิมจึงเป็นโอกาสอันดีที่ชุมชนจะได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของตนเอง (Sangchot, Ratthakorn, 2011) ซึ่งจากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้พบว่า การเลือกชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนั้น จะต้องให้ความสำคัญของพื้นที่และความพร้อมของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทุกกระบวนการ หากชุมชนขาดความร่วมมือในการแก้ปัญหา จะทำให้เกิดผลกระทบที่มีความละเอียดอ่อน ทั้งนี้ บุชบา สิทธิการ (2005) พบว่าเมื่อชุมชนได้มีส่วนร่วมในการค้นหา พัฒนาศักยภาพภายใต้บริบทที่ชุมชนอยากให้เป็น โครงการวิจัยจะเป็นที่เล็งในการส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดกระบวนการในการบริหารจัดการโดยชุมชนเอง ซึ่งเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามปัญหาหลักของชุมชนในทุกพื้นที่ในปัจจุบันคือ ปัญหาของการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาบุคลากรในอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการจัดการในชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีและการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปและวัฒนธรรมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรคือชุมชนในบ้านฮ่องแอ่ จำนวน 344 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ หรือหิมะ (Chain or Snow Ball Sampling) และการระดมสมองจากการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม และการประชุมประชาคมหมู่บ้านฮ่องแอ่ ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแอ่ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ต่าง ๆ
- 2) พบปะชุมชนเพื่อแนะนำและตอบข้อซักถาม
- 3) ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจ สัมภาษณ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่
- 4) ตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์และสังเคราะห์บริบทชุมชน
- 5) ประเมินศักยภาพชุมชน และเลือกจุดเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 6) หาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน
- 7) สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยว ทดลองและปรับปรุงเส้นทางท่องเที่ยว โดยใช้นักท่องเที่ยวจริง
- 8) จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ อบรมอาสาสมัครนำเที่ยวบ้านฮ่องแอ่
- 9) จัดทำแผนพับ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแอ่

ผลการศึกษา

1. สถานการณ์และประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในเทศบาลตำบลแม่สาย รูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมสำหรับบ้านฮ่องแอ่คือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเพื่อ

การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง การโยนข้าวไรซ์เบอร์รี่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น การปลูกข้าว การทำนา การปลูกนาถั่ว การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น วิถีชีวิตคนพื้นเมือง เช่น การจัดสาน การแต่งกาย วิธีการกิน วิธีการพูด ขนบธรรมเนียมประเพณีในหมู่บ้าน และ การปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพ ชมหมู่บ้าน ซึ่งมีความดึงดูดใจ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชนมีถนนสายรองซึ่งมีรถประจำทาง ผ่านในเส้นทาง สิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยว มีอย่างเพียงพอ และอยู่ใกล้ในพื้นที่ อาทิ สถานพยาบาล โรงพยาบาล สถานีตำรวจ เป็นต้น สถานที่พักในชุมชนยังไม่ได้มีการพัฒนาให้เกิดเป็นโฮมสเตย์ แต่ในพื้นที่ใกล้เคียง ในระยะ 2 - 5 กม. มีเกสต์เฮาส์ โรงแรม บริการนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และกิจกรรมการท่องเที่ยวมีหลายกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมของท้องถิ่นได้อย่างมีความสุข

2. การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษเทศบาลตำบลแม่สาย พบว่า การจัดการกิจกรรมที่จะสามารถจัดได้และทำได้ในบ้านโฮ่งแอ ที่เหมาะสมกับวัยของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน เช่น การทอเสื่อกก ทำไม้กวาด จักสาน ทำตุ๊ก การอบยาสมุนไพร การเก็บไข่ไก่ การจับปลา เป็นต้น โดยสามารถประยุกต์ได้อย่างสร้างสรรค์ ตามลักษณะของกลุ่มที่เข้ามาจัดกิจกรรม ทั้งนี้จากการประชุมได้มีข้อตกลงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านโฮ่งแอ ดังนี้

- การกระจายรายได้ และการจัดสรรรายได้ของชุมชนเมื่อเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวเข้ามา โดยมี การหักเป็นเงินกองกลางเข้าหมู่บ้านร้อยละ 20 เพื่อจะได้นำกองกลางไปจัดซื้อ จัดทำ สิ่งที่เป็นประโยชน์กับชุมชนต่อไป เมื่อเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวขึ้นมา และให้ทุกครัวเรือนสามารถนำผลผลิตมาจำหน่าย โดยจัดจุดจำหน่ายสินค้าของฝากและของที่ระลึกเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาดูงานหรือเข้ามาท่องเที่ยว

- การจัดการเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน โดยมอบหมายให้คณะกรรมการด้านรักษาความสงบของหมู่บ้านจัดเวรยามหรือจัดทีมในการดูแลในหมู่บ้านตามปกติที่ได้ปฏิบัติ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวมีความอุ่นใจในการพักอยู่อย่างปลอดภัย และได้จัดให้มีการฝึกอบรมการเป็นเจ้าบ้านที่ดี เพื่อเตรียมพร้อมการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา

- การจัดการเรื่องอาหารที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว โดยใช้อาหารพื้นบ้าน เช่น น้ำพริก ผักลวก ผัด แกง ฯลฯ และมีอาหารกลาง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถทานได้ อาทิ ไข่เจียว ไข่ดาว หรือ ไข่ต้ม เป็นต้น

- การวางแผนกติกาก่อนนักท่องเที่ยว และข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้เกณฑ์เดียวหรือระเบียบเดียวกันของหมู่บ้าน

- การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวบ้านโฮ่งแอ ได้พัฒนาขึ้นจากการร่วมกันวิเคราะห์และเลือกจุดที่จะสามารถศึกษาดูงานและทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยสามารถปรับใช้ตามสถานการณ์ โดยชุมชนได้ร่วมกันออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชน โดยจัดทำรายการนำเที่ยว ครึ่งวัน ดังนี้

รายการที่ 1

- 09.00 น. ต้อนรับคณะ ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลฮ่องแอ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ให้การต้อนรับ ฟังการบรรยายสรุปข้อมูลหมู่บ้านพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านฮ่องแอ และโครงการอื่น ๆ
- 10.00 น. ตอบข้อซักถาม พร้อมรับประทานอาหารว่างและชิมน้ำสมุนไพรจากกลุ่มสตรีบ้านฮ่องแอ
- 10.00 น. นั่งรถอีต๊อก เที่ยวชมหมู่บ้าน ผ่านทุ่งนา เริ่มต้นที่จุดแรกชมการทอเสื่อกกบ้านคุณลัดดาซึ่งสามารถทดลองทอได้ตามอัธยาศัย จากนั้น ออกเดินทางต่อไปยังบ้านนายเป็ง ชมการปลูกผักปลอดสารพิษรอบสระน้ำ ซึ่งมีปลาหลากหลายพันธุ์ชนิด ได้แก่ ปลานิล ปลาสลิด เป็นต้น ภายในบริเวณบ้านยังมีโรงเรือนไก่ไข่ จากนั้น เดินทางต่อมายังที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ชมการสาธิตจากกลุ่มจักสาน ได้แก่ สานตะขะ ฆ้อง สุ่ม ไซ ขนาดเล็ก กระดาษรัดเหมาะสำหรับของฝากของที่ระลึก ซึ่งในปัจจุบัน พบหาได้ยาก นอกจากนั้นยังมีกลุ่มทำลูกประคบด้วย
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชมการแสดงของเด็ก ๆ และกลุ่มพัฒนาสตรี ที่ได้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมจากการรวมกลุ่มการถ่ายทอดเกี่ยวกับการฟ้อนรำ จากนั้นเลือกซื้อของฝากของที่ระลึก และผักปลอดสารพิษ จากชุมชนกลับบ้านเป็นของฝาก

รายการที่ 2

- 09.00 น. ต้อนรับคณะ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน รับอาหารว่างแบบพื้นเมืองฮ่องแอ ฟังบรรยายสรุป บ้านฮ่องแอ จากนั้นออกเดินทางชมกลุ่มจักสาน ทำโคลมลอยบ้านนายจุมพล ใจกาศ เดินทางต่อไปยังศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชมการสาธิต การทำไม้กวาด ลูกประคบ ก่อนรับประทานอาหาร นั่งสบาย ๆ นวดแผนไทยสไตล์บ้านฮ่องแอ จากนั้นออกเดินทางต่อไปยังบ้านคุณลัดดา ชมการทอเสื่อกก ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลฮ่องแอ
- 13.00 น. เลือกซื้อของฝาก ของที่ระลึกชุมชนก่อนกลับ ถ่ายภาพเป็นที่ระลึก

อภิปรายผล

สถานการณ์บ้านฮ่องแอในปัจจุบัน มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการศึกษาดูงาน ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ของการพัฒนาของเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้จะมีการพัฒนาให้แม่สายเป็นเมืองการค้า GMS (GMS Trading City) ซึ่งสามารถเดินทางผ่านเมียนมาร์ - สปป.ลาว และ สปป.จีนตอนใต้ ซึ่งพบว่า มีแนวโน้มของมูลค่าการค้ารวมเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ในการประเมินศักยภาพพื้นที่ของชุมชนบ้านฮ่องแอ ได้นำแนวคิดด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจากนักวิชาการหลายท่าน อาทิ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (1983) จารุจน์ กลิ่นดีปาลี (1998) บุญเลิศ จิต-ตั้งวัฒนา (2005) ธนกฤต สังข์เฉย (2550) และ Buhalis (2000) กล่าวถึงคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยคุณลักษณะที่ 6 ด้าน ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ ความสามารถในการ

เข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พักแรม กิจกรรม และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว นำมาประเมินศักยภาพของชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามขั้นตอนของ CBT (การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของ พงนา สวนศรี (2003) ที่กล่าวว่า ผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีกระบวนการทำงาน ได้แก่ 1) ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนพิจารณา 2) สร้างการมีส่วนร่วม 3) ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน 4) วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน 5) ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน 6) วางรูปแบบการบริหารจัดการ 7) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 8) ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว 9) ประเมินผล 10) พัฒนาองค์กรซึ่งสอดคล้องกับผลของการวางแผนของบ้านฮ่องแอ โดยชุมชนได้สร้างแผนการพัฒนาชุมชน ได้แก่ 1) การฝึกอบรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) การจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ 4) การจัดการกิจกรรมของชุมชนสู่กิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5) การฝึกอบรมผู้นำเที่ยวในชุมชน 6) การจัดทำของฝากของที่ระลึก และบรรจุภัณฑ์ 7) การทำอาหารและเครื่องดื่มเพื่อการท่องเที่ยว 8) การปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน 9) การสร้างเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนบ้านฮ่องแอ 10) กองทุนการท่องเที่ยวชุมชนบ้านฮ่องแอ 11) เส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงจังหวัดเชียงราย - บ้านฮ่องแอ

ทั้งนี้แผนและกิจกรรมของชุมชนเหล่านี้ จะนำไปสู่ขั้นตอนการพัฒนาให้เกิดศักยภาพของการท่องเที่ยวชุมชนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ Adhikary, Mc. Kincy (1995) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวว่าเป็นกระบวนการในการวางแผนการท่องเที่ยวให้เกิดเป็นโมเดล (7-SModel) ได้แก่ Strategy กลยุทธ์ที่เห็นถึงความสำคัญ Structure โครงสร้างในองค์กรโดยมีการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม System ระบบในการจัดการท่องเที่ยว ระบบการปฏิบัติงานและหน้าที่ต่าง ๆ Staff บุคลากรที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว Skill ความชำนาญในความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ที่จะนำพาหมู่บ้านไปสู่การจัดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ Style รูปแบบการทำงานที่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย และ Share การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของบ้านฮ่องแอ ที่มีพัฒนา การทางด้านการท่องเที่ยวจากการที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ชุมชนเอง และส่วนใหญ่ความร่วมมือที่เกิดขึ้นเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ซึ่งมีความคล่องตัวในการทำงานเพื่อชุมชน และการแสดงความคิดเห็นสูง โดยมีการแบ่งหน้าที่ดูแลชุมชนตามความสามารถและความถนัดในด้านต่าง ๆ และได้จัดตั้งกลุ่มที่ดูแลทางด้านการท่องเที่ยวชุมชน โดยหัวหน้าในแต่ละด้านของหมู่บ้านร่วมรับผิดชอบ แสดงความคิดเห็น ซึ่งจะเป็นผู้แทนชุมชนที่จะเป็นกลุ่มขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจการค้าขายแดน ทั้งนี้ศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชน สามารถพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการศึกษาดูงาน ซึ่งในปัจจุบัน กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษาของ จารุจน์ กลิ่นดีป्ली (1998) วันชัย เจือบุญ (2002) ธเนศ ต่วนชะเอมและคณะ (2007) และท่านอื่น ๆ พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสนใจการท่องเที่ยวในลักษณะของการชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ชมความงามของวิถีชีวิต การนวดอบ สมุนไพร ทั้งนี้ยังพบว่าชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตน เพื่อสร้างความสุข สร้างคุณค่าให้

เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเองอย่างต่อเนื่องและมีความกระตือรือร้น ซึ่งอย่างไรก็ตามจากสิ่งที่ค้นพบ ชุมชนจะต้องร่วมแรงร่วมใจพัฒนาเกี่ยวกับความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน จุดท่องเที่ยวจุดแวะพัก เนื่องจากปัญหาหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน คือ ความสะอาด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เสถียรพงศ์ ตุงคนาค (2009) ที่กล่าวว่า ปัญหาที่พบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย คือ ปัญหาเรื่องความไม่เป็นระเบียบ ความสะอาดของสถานที่จอดรถ สถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงถนน ซึ่งจะเป็นจุดที่ชุมชนจะพัฒนาให้ต่อเนื่องให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ด้วยศักยภาพของชุมชนบ้านฮ่องแอ่ที่มีจุดเด่นในเรื่องของการเกษตร และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ควรจะส่งเสริมการท่องเที่ยวทางด้านการเกษตร เรื่องของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. ควรจะมีการพัฒนาความคิดในกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
3. ควรจะมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจ และปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้มีความเป็นสากลเพิ่มมากขึ้น
4. องค์การบริหารส่วนตำบล หรือท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สามารถส่งเสริมการตลาด และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแอ่อย่างยั่งยืน

References

- Adhikary, Mc.Kinsey. (1995 : 31-33). *Management of Ecotourism" Ecotourism : Concept, Design and Strategy*. Bangkok : Srinakharinwirot.
- Customs House. (2558). *Trade value report*.
- Jittungwattana Boonlert. (2005). *Sustainable tourism development*. Bangkok
- Kruengkrai Pojchanart. (2002). *Participation of Local Governments and Communities in the Management of Ecotourism and Cultural Tourism. A Case Study of Pong Ngam Sub-District, Mae Sai District, Chiang Rai Province*.
- Phongsawat Suebphong.(2003). *Area Development of Trade and Services in the Mae Sai Border Town Chiang Rai province*
- Sangchot Ratthakorn. (2011). *Participation of people in sustainable tourism management in Pai Municipality. Mae Hong Son Province*. Chiang Mai University.
- Sarolbon Sin. (2006). *Community Base Tourism : Key Concepts in Managing Community-Based Tourism Research*. Bangkok : Wanida place.
- Sitikarn Bussaba . (1999). *Ecotourism? A Case Study in Mae Ta-Man Village, Thailand MSc Thesis School of Planning*. England:Oxford Brookes University.

- Sitthichai Sirivasa. (2007). *Tax benefits for the establishment of special economic zones*. (Master thesis) Thammasat University, Graduate School, Faculty of Law
- Suansri Pojchana.(2003). *Sustainable Tourism by the Community*. Department of Tourism Industry Management Chiang Mai University.
- Suansri Pojchana.(2011). *Community based tourism management*. Bangkok: The Life and Nature Tourism Program.
- Sungchei Thanakrit. (2007). *Tourism and Hospitality*. (1st edition).Silpakorn University.
- Thongma Veerapol. (2004). *Community Based Tourism. CBT*. For improving the quality of life of communities in forest land.
- Tuancha-am Thanet et al.(2007). *Development of Golden Triangle Tourist Attraction for Cultural Security*.
- Tungkhanakorn Satienphong.(2009). *Guidelines for the Development of Tourist Attraction in Mae Sai District, Mae Sai District, Chiang Rai Province*.

Patumporn Keawkhum, Master of Art (Tourism Management)
Chiang Mai University, Lecturer, School of Tourism. Chiang Rai Rajabhat University.

Numkwan Wongpratum, Master of Art (Tourism Management)
Chiang Mai University, Lecturer, School of Tourism. Chiang Rai Rajabhat University.

Uthumphorn Kankeb, Master of Art (Hotel and Tourism Management)
Naresuan University, Lecturer, School of Tourism Chiang Rai Rajabhat University.

Sirinphan Chuminthachak, Master of Art (Tourism Management)
Chiang Mai University, Lecturer, School of Tourism, Chiang Rai Rajabhat University.

Mukta Naiyawat, Master of Business in Hospitality and Tourism Marketing, Victoria University, Melbourne, Australia, Lecturer, School of Tourism Chiang Rai Rajabhat University.

Bhawornpoj Hiranyarasmeeikul, Master of Art (Hotel and Tourism Management), Naresuan University, Lecturer, School of Tourism. Chiang Rai Rajabhat University.